

Cyrlometodějská úcta v Chorvatsku v 19. a 20. století

Anežka Kindlerová

V chorvatském prostoru byla po staletí zakořeněna hlaholská tradice pěstovaná v první řadě v benediktinských hlaholských kláštorech na ostrovech a na pobřeží. Hlaholské písmo sem přinesli žáci sv. Cyrila a Metoděje, kteří byli po Metodějově smrti roku 885 nuceni opustit Velkou Moravu. Na rozdíl od velkomoravského území, kde křesťanství nezapustilo ještě pevně své kořeny, bylo křesťanství v Dalmácii a na ostrovech již více než dvě stě let rozšířeno. Žáci svatých bratří tak již žitou víru pouze utvrzovali a uvedli do praxe hlaholskou liturgii, která zde našla živnou půdu v kláštorech a po staletí se zde úspěšně rozvíjela. Roku 1347 povolal císař Karel IV. z benediktinského hlaholského kláštera na ostrově Pašmanu z opatství rogovského mnichy hlaholáše (glagoláše, glagolity, hlaholity), aby v Praze založili klášter, ve kterém by se pěstovala slovanská bohoslužba a literatura. Tak vznikl pražský klášter Na Slovanech (Emauzský).¹

Je proto zarážející, v jak malé míře byl po staletí rozšířen v Chorvatsku kult tvůrců hlaholice sv. Cyrila a Metoděje. V dějinách chorvatských hlaholášů se objevují jen velmi malé stopy úcty k těmto dvěma bratrům. Nenajdeme zde žádný literární projev ani malbu či sochu, které by cyrlometodějskou úctu dokazovaly. V některých chorvatských diecézích, ve kterých působili mniši hlaholáši, neexistoval až do 19. století, respektive do 20. století, žádný kostel zasvěcený sv. Cyrilu a Metodějovi. Naproti tomu zde byla rozšířena velmi živá úcta, především v lidových vrstvách, ke sv. Jeronýmovi, který byl podle místní tradice po staletí považován za tvůrce hlaholské abecedy.

Až na konci 19. století, tedy více než tisíc let od příchodu žáků apoštolů Slovanů do Chorvatska, se o rozšíření cyrlometodějské úcty v jihoslovanském prostoru zasloužili historik Franjo Rački² a dva církevní hodnostáři, Josip Juraj Strossmayer, biskup sremský a bosenský se sídlem v Đakovu, a Josip Stadler, arcibiskup z bosenského Sarajeva.³ Josip Juraj Strossmayer jakožto biskup sremský choval velkou úctu ke svému předchůdci sv. Metodějovi, kterého papež Hadrián II. ustanovil arcibiskupem panonským se sídlem v Sirmiu, dnešní Sremské Mitrovici na území Srbska.

Rozšíření cyrlometodějské úcty u římsko-katolických Jihoslovanů v 19. a 20. století

Oživení cyrlometodějské úcty v Chorvatsku souviselo s probíhajícím národním obrozením slovanských národů, kdy docházelo k velmi četným kulturně-politickým kontaktům v rámci habsburské monarchie. Rada katolických osobností si uvědomovala nutnost rozsáhlé vědecké

¹ Srov. Ludmila PACNEROVÁ, Staročeské literární památky a chorvatská hranatá hlaholice, Slovo 56–57/2006–07, s. 405–420.

² Srov. Mirjana GROSS, Vijek i djelovanje Franje Račkoga, Zagreb: Liber, 2004.

³ Srov. Ratko PERIĆ, Slavenski apostoli – Slavorum apostoli, Crkva u svijetu 20/4/1985, s. 379–385.

práce týkající se slovanských národů. Velký důraz se začal klást na studium nejen vlastní minulosti, ale především do té doby neznámého křesťanského Východu. Velký význam pro studium východní tradice měla i přítomnost několika milionů řeckokatolíků, především Rusínů a Ukrajinců, v rakouské monarchii, jejichž existenci slovanští obrozenci „objevili“.

Duchovním základem vědecké práce u katolických Slovanů se stala úcta k životu a činnosti sv. Cyrila a Metoděje, kteří působili ještě v době nerozdělené schizmatem a jejichž kult spojoval jak katolický, tak i pravoslavný slovanský svět. Tato vědecká práce vycházela z křesťanské víry a nauky, jež v sobě propojují přirozené a nadpřirozené chápání stvoření a dějin lidstva a z tohoto pohledu chápou i rozdělení křesťanstva.

V praktické pastorační rovině měla cyrilometodějská úcta přispět k všestranné evangelizaci, obnovení mravních hodnot v národě a prostřednictvím modlitby a praktické činnosti sblížit západní a východní křesťanství.

Roku 1851 založil ve Slovinsku mariborský biskup Anton Martin Slomšek bratrstvo modlitby pro sjednocení církevně odloučených Slovanů s názvem *Bratovščina sv. Cirila in Metoda*.⁴ Slomšekova *Bratovščina* spolupracovala velmi úzce s moravským Dědictvím sv. Cyrilla a Metoda, které vedl František Sušil.⁵ Členem moravského Dědictví se stal i Josip Juraj Strossmayer, biskup sremský a bosenský se sídlem ve východochorvatském Đakovu. Ten jako první zorganizoval ve své diecézi roku 1863 oslavy tisícího výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu a položil základy obnovy úcty k těmto světcům v chorvatském prostoru.⁶

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, kdy se roku 1869 slavilo na moravském Velehradě jubilejní tisícileté výročí úmrtí sv. Cyrila, byla nálada v habsburské monarchii poznamenána politickými procesy.⁷ U slovanských národů proto dochází k určitému útlumu činnosti v důsledku zrušení řady náboženských spolků a zákazu větší manifestace národního uvědomění.⁸

Přelomovým rokem, který znamenal oživení cyrilometodějské úcty, se stal rok 1880, kdy papež Lev XIII. při příležitosti tisíciletého výročí povolení slovanské liturgie papežem Janem

⁴ Srov. Franc KOSAR, Anton Martin Slomšek: knez in škof lavantinski: Drobtnice 1863, Maribor: Slomšekova založba, 1997, s. 80–86.

⁵ Roku 1849 byl v Olomouci založen časopis *Cyrill a Method* a o rok později začal vycházet na Slovensku stejnojmenný časopis *Cyrill a Method*, který se hlásil k cyrilometodějské unionistické myšlence. Roku 1849 byla založena společnost Národní jednota sv. Cyrila a Metoděje, ve které však došlo ke střetům mezi dvěma frakcemi, které se o rok později rozešly. Katoličtí duchovní z jedné frakce založili roku 1850 společnost Dědictví sv. Cyrilla a Metoda, do jehož čela se postavil profesor z brněnského semináře František Sušil. Postupně se začala činnost Dědictví rozšiřovat i do uherského Slovenska, kde navázalo spolupráci s biskupem Moysesem a slovenským časopisem *Cyrill a Method*. František Sušil navázal též kontakty s ruským jezuitou I. Martinovem, spolupracovníkem ruského konvertity a jezuitu I. S. Gagarina, který se stal členem Dědictví a informoval o jeho činnosti ve francouzském časopise *Études*. Pozornost Dědictví se zákonitě obrátila na Velehrad, politicko-správní centrum Velké Moravy, kde se od 13. století cisterciácký klášter. Ten však byl roku 1784 Josefem II. zrušen a v 50. letech 19. století byl již značně zchátralý. V 50. letech se na Velehrad začaly pravidelně organizovat poutě a Dědictví si vytyčilo za cíl kostel s klášterem obnovit. Za tímto účelem byla roku 1862 založena Matice velehradská, která měla připravit oslavy tisíciletého výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Srov. František CINEK, *Velehrad víry: Duchovní dějiny Velehradu*, Olomouc: Lidové knihkupectví a nakladatelství, 1936.

⁶ Srov. František CINEK, *Velehrad víry*, s. 154–213.

⁷ Srov. Bohumil ZLÁMAL, *K velehradské vlastizradě*, Olomouc, 1937.

⁸ Srov. František CINEK, *Velehrad víry*, s. 267–268.

III. roku 880 vydal na svátek sv. Jeronýma⁹ encykliku *Grande munus*,¹⁰ která rozšířila slavení svátku sv. Cyrila a Metoděje na celý katolický svět.¹¹

O pět let později, když se na Velehradě slavilo další velké cyrilometodějské jubileum, tisíc let od smrti sv. Metoděje, se oslav i přes velké perzekuce ze strany státu zúčastnili vedle Čechů a Moravanů také Poláci, Lužičtí Srbové, Slováci a jižní Slované. Z Chorvatska byl slavnosti osobně přítomen biskup Strossmayer, avšak pouze soukromě, jelikož mu nebylo státními úřady umožněno pobývat na oslavách s ostatními chorvatskými poutníky.¹²

Při těchto oslavách vystoupil jako velký propagátor cyrilometodějské myšlenky a obnovy Velehradu Antonín Cyril Stojan. V roce 1885 dospěl k rozhodnutí založit společnost pod názvem *Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje* podle vzoru Slomšekovy *Bratovščiny* ve Slovinsku.

O čtyři roky později na vídeňském sjezdu byly stanovy *Apoštolátu* schváleny přítomnými delegáty,¹³ v roce 1891 je schválil i olomoucký ordinariát a roku 1892 přes prvotní negativní zamítnutí i rakouská vláda. Vedle propagace cyrilometodějské úcty se organizace zaměřila na misijní činnost mezi slovanskými emigranty, především ve Spojených státech.

Na konci 19. a počátkem 20. století *Apoštolát* významně finančně podpořil slibně se rozvíjející činnost katolíků východního obřadu v Bosně, Bulharsku a Makedonii. Roku 1910 působil katolický kněz Adolf Jašek jako misionář *Apoštolátu* v Bulharsku, Albánii a v Černé Hoře. Ve všech svých balkánských působištích se stal Jašek propagátorem cyrilometodějské úcty.

V devadesátých letech 19. století se Stojan snažil rozšířit činnost *Apoštolátu* i na ostatní slovanské národy v rámci habsburské monarchie.¹⁴ Osobním kontaktem s polskými a ukrajinskými římsko- i řeckokatolickými hierarchy a s jihoslovanskými biskupy se mu podařilo *Apoštolát* rozšířit a přitáhnout pozornost slovanského katolického světa k Velehradu.¹⁵ Od konce devatenáctého století se na Velehradě každoročně konaly slavnosti *Apoštolátu*, stejně jako již od roku 1863 tradiční poutě slovanských bohoslovců, kterých se účastnili i slovinští a chorvatští bohoslovci.¹⁶

V Bosně se stal největším propagátorem cyrilometodějské úcty sarajevský arcibiskup Josip Stadler. Ten nechal v letech 1892–1895 vybudovat v Sarajevu bohoslovecký seminář s kostelem zasvěceným sv. Cyrilu a Metoději.¹⁷

⁹ Sv. Jeroným byl především v Římě spjat s duchovními zájmy Slovanů. Jubilejní cyrilometodějský rok 1863 byl v Římě slaven především v kostele sv. Jeronýma u Slovanů (s. Girolamo degli Schiavoni). U sv. Jeronýma byla v té době založena kolej pro vzdělávání jihoslovanských katolíků. Srov. Ante MATELJAN, *Hrvatska crkva sv. Jeronima u Rimu, Crkva u svijetu* 2/1989, s. 183–185.

¹⁰ Národů slovanských nesmrtelný okružní list od Sv. Otce Lva XIII. „*Grande munus*“: O úctě sv. Cyrilla a Metoděje, apoštolů velké Slavie 1880–1905, Velehrad: M. Melichárek, 1905.

¹¹ Slavení svátku bylo zařazeno do římského kalendáře na 5. července se zvláštním officiem a zvláštní mší.

¹² Srov. František CINEK, *Velehrad víry*, s. 401.

¹³ Tamtéž, s. 239–246.

¹⁴ Stojan kontaktoval nejen polské a slovinské římskokatolické ordinariáty, ale též arménsko-katolického biskupa ve Lvově a Lvovského řeckokatolického metropolitu kardinála Sembratovyče. Roku 1896 se osobně zúčastnil ve Lvově oslav třisetletého výročí Brestské unie, kde propagoval činnost *Apoštolátu* a jeho zavedení mezi řeckokatolickými věřícími v Haliči.

¹⁵ Srov. Adolf JAŠEK, *Výklad idey cyrillo-methodějské*, Velehrad : Nakladatelství Cyrillo-Methodějské literatury a památek velehradských M. Melichárka, 1909.

¹⁶ Na konci 19. stol. měl *Apoštolát* na Moravě 80 tisíc členů, v diecézi vratislavské 10 tisíc členů. In CINEK, s. 408.

¹⁷ Srov. Zoran GRIJAK, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb: Hrvatski institut

Jak již bylo výše řečeno, mniši hlaholáši, přímí dědicové žáků sv. Cyrila a Metoděje, kteří obdrželi privilegium sloužit římský ritus ve slovanském jazyce, kult sv. Cyrila a Metoděje nepěstovali. Podle místní tradice se považovali za následovníky odkazu sv. Jeronýma a nikdy se neztotožňovali s dědictvím křesťanského Východu, ze kterého vzešli slovanští věrozvěsti. Obnovení cyrilometodějské úcty v Chorvatsku tak v 19. a 20. století nevyšlo od chorvatských hlaholášů, ale od biskupa Josipa Jurije Strossmayera z východochorvatského Đakova, biskupa bosenského a sremského, a v první polovině 20. století pak i od zástupců katolické církve východního obřadu v Chorvatsku.

Katolická církev východního obřadu a cyrilometodějská úcta v Chorvatsku v 19. a 20. století

Od první poloviny 16. století až do třicátých let 18. století se do prostoru dnešního severního Chorvatska začali stěhovat v několika vlnách pravoslavní jižní Slované z oblastí nacházejících se pod tureckou nadvládou, kteří prchali ze své vlasti před tureckou agresí. Mezi těmito uprchlíky byli zastoupeni i pravoslavní kněží a mniši. S sebou si přinášeli byzantský obřad v církevní slovanštině jihoslovanské provenience a tradice a zvyky křesťanského Východu, do kterého před svou emigrací geograficky spadali.

Na začátku 17. století obdržela skupina nově přichozích pravoslavných mnichů vedená Simeonem Vratanjou od tehdejšího záhřebského biskupa Petra Domitroviće povolení usadit se v rozbořeném klášteře Všech Svatých v Marče na území záhřebského biskupství latinského obřadu. Biskup Domitrović, jehož předkové byli též pravoslavní uprchlíci, měl blízký vztah k pravoslavným duchovním a věřícím a zásluhou jeho taktu a tolerance se Simeon Vratanja a mniši z kláštera v Marče rozhodli roku 1611 požádat Svatý stolec o sjednocení. Simeon Vratanja byl v Římě vysvěcen na biskupa a papežským dekretem *Divinae Majestatis arbitrio* mu byla rozšířena jurisdikce i na uskoky,¹⁸ kteří se v druhé polovině 16. století usadili v pohoří Žumberak¹⁹ na dnešních chorvatsko-slovinských hranicích.²⁰

Během 17. století se ukázalo, že tolerantní a smířlivý postoj záhřebského latinského biskupa Domitroviće nesdíleli jeho nástupci. Ti nesouhlasili s působením samostatných biskupů východního obřadu ve své diecézi a snažili se, aby jim byli podřízeni jako vikáři, čímž vyvolávali velké napětí. Kvůli těmto neustálým sporům se papež Klement X. rozhodl při příležitosti svěcení biskupa Pavla Zorčice roku 1671 udělit mu zároveň titul apoštolský vikář, čímž jeho

---

za povijest, 2001, s. 396–397.

¹⁸ Uskoci – polovojenské jednotky tvořené uprchlíky katolického vyznání z bosenských oblastí pod tureckou nadvládou. Menší část uskoků se usadila v roce 1524 v oblasti Žumberaku v severním Chorvatsku, větší část těchto vojenských jednotek působila v Dalmácii. V roce 1617 byli dalmatští uskoci přesídleni rakouskou vládou do oblastí kolem města Karlovac, který se nachází nedaleko Žumberaku. srov. Hrvatska enciklopedija, knjiga 11 Tr-Ž, Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009, s. 219–220.

¹⁹ Žumberak, slovinsky Gorjanci, něm. Sichelberg, pohoří na chorvatsko-slovinských hranicích. Nejvyšším bodem je Sveta Gera. Od 16. století byla oblast Žumberaku součástí vojenské hranice patřící Rakousku a sousedící s tureckou říší. Srov. aspoň webový odkaz, dostupné na: <http://www.mojzumberak.com/zumberak.php?id=2>, citováno dne 15. 4. 2013.

²⁰ Srov. Janko ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Sede Apostolicae saeculis XVII. et XVIII.*, Zagreb, 1926. Janko ŠIMRAK, *Graeco-Catholica Ecclesia in Jugoslavia*, Zagreb, 1931. Po odluce trvající několik desetiletí vyšla v roce 2007 v Historickém ústavu v Záhřebu publikace zabývající se fundovaně touto tematikou: Zlatko KUDELIC, *Marčanska biskupija: Habsburgovci, pravoslavlj e i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611–1755)*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007.

činnost fakticky osamostatnil. Apoštolský vikariát východního obřadu fungoval od roku 1671 až do roku 1777, kdy bylo zásluhou císařovny Marie Terezie pro řeckokatolíky v Chorvatsku zřízeno samostatné biskupství v Križevcích. Do jeho založení měli řeckokatolíci velmi obtížné postavení a fakticky šlo o jejich přežití. Neustálé ústrky ze strany latinských biskupů a útoky pravoslavných se v polovině 18. století stupňovaly. V těchto těžkých dobách se stal roku 1751 biskupem Gabrijel Palković (1751–1758), baziliánský mnich z mukačevské diecéze, který vystudoval u jezuitů v Záhřebu a v řecké koleji v Římě. Tomu se podařilo stabilizovat poměry mezi sjednocenými katolíky, pravoslavnými a záhřebskými biskupy a orientovat je na vnitřní růst a rozvoj. Gabrijel Palković přinesl do jihoslovanského prostoru zvyky a tradice z oblasti Mukačeva, odkud pocházel, a obohatil tak místní řeckokatolické náboženské zvyky.

Na plodnou práci biskupa Palkoviće navázal Bazilije Božičković (1759–1785), za jehož působení byla zásluhou císařovny Marie Terezie a papežského nuncia ve Vídni zřízena bulou *Charitas illa* papeže Pia VI. križevcká eparchie (diecéze).²¹ Město Križevci vybral biskup Božičković, který pocházel z nedaleké obce Kloštar. Jurisdikce nového biskupství se vztahovala na území Chorvatska, Slavonie, části Uher, Bosny a Sremu.²²

Od založení roku 1777 až do roku 1852 byl križevcký eparcha (biskup) podřízen ostříhomskému latinskému arcibiskupovi. Od roku 1852, kdy papež Pius IX. povýšil záhřebské biskupství na arcibiskupství, a tím založil novou chorvatsko-slavonskou církevní provincii v čele se záhřebským biskupem, se stalo križevcké biskupství součástí této provincie.

Přes různé problémy se během 19. století počet věřících a kněží v celém križevckém biskupství rozrůstal, a to především díky rusínským a ukrajinským přistěhovalcům východního obřadu, kteří v rámci habsburské monarchie migrovali z Haliče a Podkarpatské Rusi do neobydlených oblastí Bačky, Slavonie, Sremu a později do Bosny.²³ Věřící východního obřadu tak vytvořili v križevcké eparchii zcela unikátní heterogenní společenství různých jazyků, tradic a zvyků, jejichž pojítkem se stala příslušnost k východnímu obřadu a eparchii.

Cyrlometodějská úcta nabyla reálných obrysů na konci devatenáctého století, když eparcha Ilija Hranilović nechal v roce 1886 na místě bývalého kostela sv. Basila postavit nový kostel sv. Cyrila a Metoděje pro řeckokatolický seminář a farnost v Záhřebu. Tím jasně svázal katolickou tradici východního obřadu s cyrlometodějským dědictvím a kultem.

Roku 1914 byl jmenován apoštolským administrátorem a v roce 1920 križevckým biskupem Dijonizije Njaradi.²⁴ Ten navázal těsnou spolupráci se záhřebskými arcibiskupy, především

²¹ V Chorvatsku se pro eparchu a eparchii východního obřadu ustálily názvy biskup a biskupství, respektive diecéze. Z tohoto důvodu se v článku vyskytují jako synonyma slova eparcha = biskup východního obřadu a eparchie = biskupství/diecéze východního obřadu.

²² O založení križevcké eparchie srov. Ю. ДЖУЖАР, Католицька церква візантійсько-слов'янського обряду в Югославії, Рим, 1986.

²³ Ю. ДЖУДЖАР, Католицька церква візантійсько-слов'янського обряду, s. 70-88.

²⁴ Dijonizije Njaradi (1874–1940) se narodil v rusínské rodině v Ruském Keresturu, dnešním Srbsku. Vystudoval teologii v Záhřebu a roku 1899 byl biskupem Juliánem Drohobeckým vysvěcen na kněze. Téhož roku se stal prefektem a roku 1902 rektorem řeckokatolického semináře v Záhřebu a farářem tamního kostela sv. Cyrila a Metoděje. V letech 1908–1914 vyučoval náboženství na středních školách v Záhřebu. Njaradi dbal na teologické vzdělávání žáků a seminaristů a v križevckém biskupství zavedl duchovní cvičení pro kněze, která se konají pravidelně dodnes. Roku 1914 byl jmenován apoštolským administrátorem a v roce 1920 križevckým biskupem. V letech 1922–1927 působil jako administrátor prešovské řeckokatolické diecéze v tehdejší Československu. Roku 1938 byl jmenován apoštolským administrátorem řeckokatolíků v Chustu na samostatné Karpatské

s arcibiskupem Alojzijem Stepinacem, sarajevským arcibiskupem Josipem Stadlerem a Lvovským metropolitou Andrejem Šeptyckým. Za jeho působení se roku 1923 stali součástí križevského biskupství makedonští řeckokatolíci a v roce 1924 řeckokatolíci Ukrajinci v Bosně.

Ještě jako kněz získal Dijonizije Njaradi velmi blízký vztah k moravskému Velehradu. Stal se pravidelným a aktivním účastníkem cyrilometodějských kongresů a porad, na kterých navázal přátelství nejen s jejich organizátorem Antonínem Cyrilem Stojanem, ale též s řadou katolických osobností z celé Evropy. Podobně jako bulharský řeckokatolický biskup Epifani Šanov byl i Njaradi velkým propagátorem cyrilometodějské úcty, kterou se snažil prosazovat mezi kněžími a věřícími své diecéze.

Na druhém velehradském kongresu roku 1909 reprezentoval chorvatské katolíky a o dva roky později přicestoval na Velehrad na třetí kongres společně s Jankem Šimrakem, svým budoucím nástupcem v úřadu križevského biskupa.

Roku 1910 byl přičiněním Njaradiho založen v záhřebské arcidiecézi a križevské diecézi odbor Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, který se později rozšířil i do diecéze krčské a arcidiecéze splitské.²⁵ Roku 1926 měl *Apoštolát* jen v samotném Záhřebu 14 590 členů. Na rozdíl od velmi aktivního *Apoštolátu* ve Slovinsku, jehož hnací silou se stal slavista František Grivec, nebyl chorvatský odbor tak aktivní. Přesto zaznamenal úspěchy, a to především díky propagaci križevského biskupa.

Členové Apoštolátu měli svou modlitbou přispívat k odstranění rozkolu mezi západním a východním křesťanstvím. Jejich finanční příspěvky pak byly posílány potřebným do Srbska, Černé Hory a Bulharska.

Po první světové válce se biskup Njaradi účastnil na Velehradě i menších porad. Roku 1922 se stal společně s římskokatolickým košickým biskupem Augustínem Fischerem-Colbrie a řeckokatolickým biskupem Josyfem Bocjanem z Lucku jedním z místopředsedů velehradské rady, které tehdy již naposledy předsedal olomoucký arcibiskup Stojan. O dva roky později, na závěr čtvrtého a největšího velehradského poválečného kongresu, vysvětil biskup Njaradi společně s řeckokatolickým biskupem Josafatem Kocylovským z Przemyslu a košickým biskupem Fischerem-Colbrie za účasti dalších dvaceti biskupů a papežského nuncia v Československu Franciska Marmaggiho ve velehradské bazilice nového mukačevského biskupa východního obřadu Petra Gebeje.

U příležitosti oslav jedenáctistého výročí narození sv. Cyrila v roce 1927 vydali jugoslávští biskupové nařízení, aby se jako projev úcty ke slovanským apoštolům konaly ve všech katolických kostelích na území Jugoslávie slovanské bohoslužby.²⁶ V rámci těchto oslav byl pořádán v únoru roku 1927 v benediktinském klášteře Na Slovanech v Praze Cyrilometodějský týden, jehož čestným hostem se stal biskup Njaradi. Ten vedl v srpnu téhož roku společně s lublaňským biskupem Antonem Bonaventurou Jegličem pouť jihoslovanských poutníků

Ukrajíně. Tuto funkci vykonával do března roku 1939, kdy byla Podkarpatská Rus obsazena Maďary a biskup Njaradi byl nakrátko uvězněn. Po svém propuštění odcestoval do Říma, kde informoval Svatý stolec o událostech v této oblasti. Po návratu do Chorvatska zemřel náhle během biskupské vizitace v oblasti Žumberaku ve vesnici Mrzlo Polje v roce 1940.

²⁵ Apostolat sv. Ćirila i Metodija i sv. sjedinjenje, Zagreb, 1914.

²⁶ Sv. Otec, Pius XI., posílá k oslavě 1100. narozenin sv. Cyrila apoštolský list biskupům československým a jugoslávským, Apoštolát sv. Cyrila a Metoda pod ochranou bl. Panny Marie, 4/18/1927, s. 121–124.

na Velehrad, kde se setkali s rusínskými poutníky ze Slovenska pod vedením prešovského biskupa Pavla Petra Gojdiče.²⁷

Roku 1929 u příležitosti tisícího výročí smrti sv. Václava zorganizoval pražský odbor Apoštolátu v rámci Svatováclavských oslav v Praze speciální sekci pro studium křesťanského východu. V této sekci se organizátoři snažili propojit úctu ke sv. Václavovi s cyrilometodějskou myšlenkou sjednocení. Sjezdu se zúčastnil i biskup Njaradi. Dne 11. srpna sloužil v Praze zahajovací liturgii východního obřadu společně s řeckokatolickým biskupem Josafatem Kocylovským z Przemyslu v kostele sv. Kříže na Příkopech. Jeho kázání s názvem Aby všichni jedno byli! se setkal s velkým ohlasem všech účastníků. Těchto cyrilometodějských oslav v Praze i na Velehradě se zúčastnilo mnoho poutníků z Chorvatska v doprovodu pěti jugoslávských biskupů.²⁸

V roce 1932 se biskup Njaradi zúčastnil šestého velehradského kongresu, během něhož sloužil východní panychidu (bohoslužbu za zemřelé) za unionistické průkopníky; olomouckého arcibiskupa Stojana, košického biskupa Fischera-Colbrie, prvního tajemníka Apoštolátu Adolfa Jaška, zesnulého užhorodského biskupa Petra Gebeje vysvěceného biskupem Njaradim před deseti lety na Velehradě a za pražského světícího biskupa Antonína Podlahu, jenž se významně zasloužil o šíření cyrilometodějské úcty v českých diecézích.

V roce 1935 se v Záhřebu slavilo tisíc padesát let od smrti sv. Metoděje. Na počest soluňských bratří byla záhřebská ulice, ve které se nacházel řeckokatolický chrám, přejmenována na ulici cyrilometodějskou (chorv. Ćirilometodsku).

Biskup Njaradi naposledy navštívil Velehrad roku 1936, kdy se konal sedmý velehradský sjezd. Na závěr tohoto sjezdu vyjádřil svůj osobní vztah ke snahám o sjednocení v závěrečné, tzv. lidové části sjezdu, kdy v promluvě ke shromážděným věřícím vyzdvihl Velehrad jako střed a centrum cyrilometodějské úcty a snah o sjednocení křesťanství.

Cyrlometodějská úcta v Chorvatsku po druhé světové válce

První polovina 20. století byla ve znamení výrazného vzestupu cyrilometodějské úcty, a to díky práci Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje a jeho odborům téměř ve všech slovanských zemích. V Chorvatsku se o rozšíření cyrilometodějského kultu a povědomí o bratřích ze Soluně zasloužil nejprve římskokatolický biskup Strossmayer, na kterého navázal řeckokatolický biskup Njaradi. Po druhé světové válce však byla úcta k těmto světcům v celé střední, východní a jihovýchodní Evropě velmi tvrdě potlačována komunistickou mocí. Ta měla v úmyslu postavy slovanských věrozvěstů využít ke své propagandě a přidělit jim v historii slovanských národů úlohu pouze kulturně-politickou a manipulativně vymazat jejich primární křesťanský charakter z povědomí občanů. Cyrilometodějské dědictví mohlo být zkoumáno ryze vědecky v institucích akademií věd.

V Jugoslávii byl ihned po skončení druhé světové války v roce 1945 nastolen velmi tvrdý komunistický režim. Již v dubnu 1945 byl zatčen řeckokatolický biskup Janko Šimrak, který byl po smrti Dijonizija Njaradiho jmenován v roce 1942 biskupem križevické diecéze. Šimrak se nikdy netajil svým negativním vztahem ke komunistické ideologii. Byl proto v komunistických žalářích vyšetřován velmi brutálními metodami, na jejichž následky zemřel následujícího

²⁷ Srov. Hrvatski pohod u Prag: na proslavu 1000-godišnjice sv. Večeslava, Zagreb: Pripravní odbor, 1929.

²⁸ Srov. František CINEK, Velehrad víry, s. 548.

roku v Križevcích. Přestože řeckokatolická církev v Chorvatsku, respektive v celé Jugoslávii, nebyla, narozdíl od většiny východoevropských zemí, postavena mimo zákon²⁹, byla velmi tvrdě pronásledována a perzekvována. Řada řeckokatolických kostelů, především v oblasti Žumberaku, byla za války zničena během partyzánských bojů, kněží byli po válce perzekvováni a věřící pronásledováni.³⁰ Činnost řeckokatolické církve, podobně jako církve římskokatolické, byla na několik desetiletí výrazně utlumena. Větší činnost mohla rozvinout teprve na konci sedmdesátých let dvacátého století.

Po smrti biskupa Šimraka v srpnu 1946 zůstal biskupský stolec v Križevcích několik let neobsazen. Roku 1950 jmenoval Svatý stolec apoštolským administrátorem a o deset let později sídelním biskupem križevcké eparchie Gabrijele Bugatka. V roce 1964 však papež Pavel VI. jmenoval Bugatka římskokatolickým arcibiskupem se sídlem v Bělehradě. Križevckou řeckokatolickou diecézi proto vedl pomocný biskup Joakim Segedi a v roce 1983, po smrti arcibiskupa Bugatka, byl jmenován biskupem Slavomir Miklovš.³¹

Po druhé světové válce papežové vydali několik apoštolských listů a encykliku k významným cyrilometodějským výročím. V roce 1963 adresoval papež Jan XXIII. k tisícímu stému jubileu příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu svůj v řadě poslední apoštolský list *Magnifici eventus*³² biskupům slovanských národů. Jeho nástupce papež Pavel VI. vydal k následujícímu jedenáctistému výročí smrti sv. Cyrila roku 1969 list *Antiquae nobilitas*.³³ Ve slovanských zemích, kde se před druhou světovou válkou nejvíce rozšířila cyrilometodějská úcta, však v důsledku politické situace nebylo možno tato jubilea adekvátně oslavit. Jakákoliv nezávislá organizovaná činnost ze strany církve byla nadále omezena, přestože v Jugoslávii panovaly uvolněnější politické poměry než v Československu. Řeckokatolíci zde i po válce každoročně slavili poutní bohoslužby ke cti sv. Cyrila a Metoděje, ale pouze za zdmí kostelů bez jakékoliv větší propagace. Jugoslávská akademii věd mohla k těmto dvěma výročím uspořádat konference, kde se však probírala témata ryze vědecká. Náboženský charakter těchto dvou světců byl odsunut do pozadí.

Teprve v osmdesátých letech, když papež Jan Pavel II. prohlásil 30. prosince 1980 dekretem *Egregiae virtutis*³⁴ sv. Cyrila a Metoděje za spolupatrony Evropy³⁵ a o pět let později vydal k jedenáctistému výročí smrti sv. Metoděje encykliku *Slavorum apostoli*,³⁶ mohli věřící

²⁹ Řeckokatolické církve po druhé světové válce mohly v komunistických zemích působit pouze v Jugoslávii, Maďarsku a Bulharsku. Jejich biskupové však byli vězněni, kněží a věřící perzekvováni a pronásledováni.

³⁰ Srov. Stipan BUNJEVAC, Glas koncila 15/17/18/19/21/22/23/24/26/2005.

³¹ Za jeho působení došlo v devadesátých letech 20. století k rozpadu Jugoslávie. Řeckokatolíti věřící se tak ocitli na území několika nově vzniklých samostatných států. Vatikán tuto situaci řešil zřízením dvou nových apoštolských exarchátů, což je předstupeň eparchie a zakládá se především pro řeckokatolíky v diaspoře; roku 2001 v Makedonii se sídlem ve Skopje a v roce 2003 v Srbsku a Černé Hoře se sídlem v Ruském Keresturu. Po penzionování vladyky Miklovše byl roku 2009 jmenován križevckým biskupem Nikola Kekić pocházející z chorvatského Žumberaku, který vede križevckou eparchii do současnosti.

³² Srov.: © *Magnifici eventus*, dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/apost_letters/documents/hf_j-xxiii_apl_19630511_magnifici-eventus_lt.html, citováno dne 15. 4. 2013.

³³ Srov.: © *Antiquae nobilitas*, dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19690214_antiquae-nobilitatis_lt.html, citováno dne 15. 4. 2013.

³⁴ Srov.: © *Egregiae virtutis*, dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_30121980_egregiae-virtutis_it.html, citováno dne 15. 4. 2013.

³⁵ Srov.: © Zařadili se tak vedle sv. Benedikta, kterého prohlásil patronem Evropy papež Pavel VI. dne 24. října 1964 apoštolským listem *Pacis nuntius*: dostupné na: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19641024_pacis-nuntius_it.html, citováno dne 15. 4. 2013.

³⁶ Srov.: © encyklika *Slavorum apostoli*, dostupné na: <http://www.farnostvelehrad.cz/dokument/Slavorum-apostoli-105/>, citováno dne 15. 4. 2013.

v Jugoslávii v omezené míře toto jubileum oslavit. V encyklice papež zrekapituloval život a přínos sv. Cyrila a Metoděje a vyzdvihl jejich aktuálnost pro současný svět. Nezapomněl ani na přínos slovanských věrozvěstů pro jihoslovanský prostor, když v části encykliky nazvané *Evangelium a kultura* zdůraznil existenci slovanské liturgie u chorvatských hlaholášů a podíl žáků sv. Cyrila a Metoděje na upevnění již dříve zakořeněného křesťanství u Chorvatů.

Vydání cyrilometodějské encykliky a prohlášení slovanských apoštolů za spolupatrony Evropy mělo za následek zvýšený zájem o cyrilometodějské dědictví po celém světě. Cyrilometodějské slavnosti zahájil papež Jan Pavel II. v bazilice sv. Klementa v Římě 14. února 1985 za účasti zástupců ze slovanských zemí. V těch však ještě v polovině osmdesátých let panoval tvrdý komunistický režim, který považoval jakoukoliv veřejnou organizovanou úctu k těmto bratřím za podvrtnou činnost proti režimu. Přesto proběhly na Velehradě v tehdejší Československu cyrilometodějské oslavy. Papeže zde zastupoval jeho státní sekretář Agostino Casaroli. Tyto slavnosti však byly stále režírovány státními orgány a větší svobodný projev nebyl umožněn. V Chorvatsku a ve Slovinsku, respektive v tehdejší Jugoslávii, panovaly v té době uvolněnější politické poměry. Cyrilometodějské slavnosti proto mohly v roce 1985 proběhnout na mnoha místech Jugoslávie.

V Chorvatsku byly zahájeny oslavy slavnostní liturgií v záhřebské katedrále 24. ledna 1985. Po celý tento jubilejní rok přinášel chorvatský tisk články a studie s cyrilometodějskou tematikou. Ve dnech 4. a 5. července proběhly ústřední slavnosti v Đakovu, kde působil biskup Strossmayer. 5. července zde sloužil slavnou mši svatou státní sekretář papeže Agostino Casarilo. V tutéž dobu proběhlo zasedání jugoslávských katolických biskupů, na kterém bylo závazně přijato slavení svátku žáků sv. Cyrila a Metoděje pro katolickou církev v Jugoslávii. Svátek byl ustanoven na 27. července a týkal se jmenovitě Klementa, Gorazda, Nauma, Angelara, Sávy a Lovra.³⁷ V Záhřebu se slavila slavná mše v záhřebské katedrále 22. září, které předcházelo slavné třídení (chorv. trodnevnica). Na jeho závěr sloužil križevcký vladyka Slavomír Miklovš v záhřebské katedrále zpívanou východní liturgii. Řeckokatolíci v križevcké eparchii si připomněli cyrilometodějské výročí několika slavnostmi; v Záhřebu v řeckokatolickém kostele sv. Cyrila a Metoděje, v oblasti Žumberaku v městečku Metlika pro chorvatské i slovinské katolíky východního obřadu a 6. října se celá eparchie sešla k oslavám v Sremské Mitrovici.³⁸

Co se týče praktického dopadu cyrilometodějských oslav pro pastorační činnost, v Záhřebu se každý první čtvrtek v měsíci začali scházet nejen katolíci východního obřadu v řeckokatolickém kostele sv. Cyrila a Metoděje, aby zde slavili liturgii ke cti soluňských bratří a v následujících přednáškách se seznámili s životem a dědictvím sv. Cyrila a Metoděje a především s jejich významem pro Chorvatsko. Společnou modlitbou pak měli v úmyslu přispět k odstranění překážek ve věci možného sjednocení křesťanství.

Závěr

Cyrilometodějský kult se v Chorvatsku rozšířil zásluhou několika propagátorů dědictví sv. Cyrila a Metoděje, kteří ve druhé polovině 19. století úzce spolupracovali s velehradským Apoštolátem sv. Cyrila a Metoděje založeným Antonínem Cyrilem Stojanem. Prostřednictvím jednotlivých národních odborů Apoštolátu se cyrilometodějský kult úspěšně šířil po Evropě.

³⁷ Srov. Zvonimir KUREČIĆ, *Proslava 1100. obljetnice smrti svetoga Metoda 885–1985, Žumberački krijes*, 1986, s. 34–35.

³⁸ Srov. *tamtéž*, s. 35.

Ctitelé svatých bratrů chtěli modlitbou a různorodou praktickou činností v pastoraaci přispět k prohloubení víry ve své zemi a k poznávání křesťanského východu. Po druhé světové válce bylo povědomí o křesťanském poslání slovanských věrozvěstů násilně umlčeno a cyrilometodějskému dědictví byla přiřknuta úloha pouze kulturně-politická. Teprve v osmdesátých letech 20. století se papež Jan Pavel II. pokusil o oživení cyrilometodějské úcty, když v roce 1980 vyhlásil sv. Cyrila a Metoděje za spolupatrony Evropy a v roce 1985 vydal encykliku *Slavorum apostoli*. V Chorvatsku proběhlo několik velkých církevních oslav, kde po odluce, trvající několik desetiletí byl znovu vyzdvižen primární křesťanský charakter slovanských věrozvěstů, který měl položit základ k široké obnově sekularizované a komunistickým režimem mravně zdevastované společnosti.

Biskup Njaradi na Velehradě v roce 1936
(archiv ŘKF Velehrad)

Eucharistický průvod uspořádaný na závěr VII. unionistického sjezdu na Velehradě 19. 7. 1936; zcela vpravo biskup Njaradi, vedle něj biskup Kurtev ze Sofie, za ním ol. arcibiskup Prečan (archiv ŘKF Velehrad)

Cyrilometodějská úcta v Chorvatsku v 19. a 20. století

Abstrakt: Článek hodnotí rozšíření cyrilometodějského kultu v Chorvatsku v 19. století a v první polovině 20. století, úpadek této úcty po druhé světové válce a snaha o její obnovení prostřednictvím papeže Jana Pavla II. Poukazuje na fakt, že přestože byli benediktinští mniši hlaholáši „žáci“ sv. Cyrila a Metoděje, cyrilometodějský kult v Chorvatsku nerozvíjeli ani nepodporovali. Úcta ke svatým bratrům ze Soluně a jejich žákům byla v tomto prostoru obnovena až v 19. století zásluhou několika významných národních obrozenců v čele s biskupem Josipem Jurijem Strossmayerem. Jelikož se paralelně o rozšíření cyrilometodějské úcty zasloužili řeckokatolíci z křiževécké eparchie, je ústředním tématem článku historie katolíků východního obřadu v Chorvatsku a cyrilometodějská úcta jejího představitele v první polovině 20. století biskupa Dijonizija Njaradiho. Druhá polovina 20. století přinesla s nástupem komunistické moci ve střední a východní Evropě velkou stagnaci cyrilometodějského kultu, který se snažil v osmdesátých letech obnovit papež Jan Pavel II.

Klíčová slova: cyrilometodějský kult, Chorvatsko, hlaholáši, Josip Juraj Strossmayer, encyklika *Grande munus*, katolíci východního obřadu, křiževécká eparchie, Dijonizije Njaradi, encyklika *Slavorum apostoli*.

Cyrlomethodian cult in Croatia in the 19. and 20. Century

Abstract: The article evaluates the extension of cult of St. Cyril and Methodius in Croatia in the nineteenth century and the first half of the twentieth century and its subsequent decline after World War Two and the effort to restore it by Pope John Paul II. It refers to the fact that although the Benedictine Glagolitic monks, who practiced for centuries the Glagolitic mass, brought to Croatia by pupils of St. Cyril and Methodius, did not support the Cyrlomethodian cult. Respect to the holy brothers from Thessaloniki and their pupils were restored in the nineteenth century thanks to several major national revivalists led by Bishop Josip Jurij Strossmayer. Since the Greek catholic Eparchy of Križevci contributed to the expansion of Cyrlomethodian cult, the central theme of the article deals with the history of Byzantine Catholics and its representative bishop Dijonizije Njaradi, an ardent promoter of the Cyrlomethodian cult. In the second half of the twentieth century the communist regimes in the Eastern Europe brought the stagnation of this cult. However in the eighties Pope John Paul II tried to restore it.

Keywords: Cyrlomethodian cult, Croatia, Josip Juraj Strossmayer, Encyclical Grande munus, Byzantine catholics, Eparchy of Križevci, Dijonizije Njaradi, Encyclical Slavroum apostoli.